

Federatie voor Begrafenisinstellingen zonder winstoogmerk

Nieuwsbrief FKB

COLOFON

Deze Nieuwsbrief is het digitale informatieblad van de FKB. De FKB wil de belangen behartigen van uitvaartverenigingen.

Info: <http://www.f-k-b.nl>

Wilt u de Nieuwsbrief ontvangen?
Aanmelden via www.f-k-b.nl

Secretariaat van de FKB
mw. G.W. Nijland-Wevers
Telefoon: 0546-577981
E-mail: secretaris@f-k-b.nl

Heeft u informatie die geschikt is voor deze Nieuwsbrief?

Mail die dan naar:
secretaris@f-k-b.nl

FKB

een levende vereniging
rondom de dood

Hoop

Na de vorige nieuwsbrief zijn we weer een maandje verder en weten we wat de beperkende maatregelen in de praktijk inhouden. Eén van de vragen die in het zorgcentrum waar ik werk steeds gesteld wordt is: 'wordt het ooit weer normaal?'.

Normaal. Dat is: gaan en staan waar je wilt en met wie je dat wil. Het betekent op bezoek gaan en bezoek ontvangen. Gewoon in een kringetje je verjaardag vieren. Je overleden dierbaren samen uitvaren en daar troost uit putten. Gewoon met de burens staan praten en lachen en niet denken aan 1,5 meter.

Wordt het ooit weer normaal. Ik denk het niet. Dat is niet pessimistisch, dat is reëel. We zullen verder leven met 'corona' in onze rugzak. We weten van het gevaar van samen zijn, van de noodzaak van handen wassen, van gepaste afstand.

Maar dit alles wil niet zeggen dat we zonder hoop zijn. Hoop betekent niet dat alles weer wordt zoals vroeger. Hoop betekent dat er zicht is op een goed leven zoals zich dat aan ons voordoet. Hoop betekent dat je leert omgaan met de situatie.

En ja, ooit zitten we weer op het terras; ooit zitten we weer in een kringetje en geven we de nootjes weer door; ooit omhelzen we elkaar weer bij vreugde en verdriet. Ooit.

Nu leven we vanuit de hoop. En die hoop doet leven. Die hoop laat ons begrijpen dat beperkingen ook kansen zijn. Dat creativiteit juist ontstaat in de verdrukking.

Hoop ontstaat als mensen het niet opgeven.

Die levensmoed, die hoop, die volharding wens ik u toe.

En voor nu: laat u inspireren door positieve dingen. Lees de nieuwsbrief en doe het goede.

Ik wens u veel leesplezier.

In deze nieuwsbrief o.a.

- * Hoe maak je een uitvaart nu toch zo liefdevol mogelijk?
- * Een drive-through condoleance: "toch een waardig afscheid"
- * Heerlen onderzoekt mogelijkheid begraven met "eeuwige rust"
- * Het ruimen van een graf: wat gebeurt met de stoffelijke resten?
- * Corona of niet, het onkruid woekert voort
- * Kunstenaar dreigt "spuuglelijke" glasplaat weg te halen
- * Waarom was "waarheen, waarvoor" goed uitvaartlied?

Heel lastig blijft het nog wel een tijd.....!

Het blijft onwezenlijk en wat bizar. Niets loopt meer zoals een week of 7 geleden nog werd gedacht. Slechts heel af en toe een noodzakelijke afspraak die leidt tot even in de auto stappen. Voor de rest gewoon proberen om een andere structuur te vinden en daarnaast hetgeen nodig is te blijven doen. Maar wat is nodig? Je zou zeggen dat alle achterstanden die er waren nu wel weg zouden zijn. En alle actiepunten die op actielijstjes staan en wekelijks worden doorgeschoven of als prioriteit genoteerd nu wel zouden zijn afgewerkt. Maar dat is niet zo. Ook de kerkdienst via een livestream, afstandelijk, niet echt mee kunnen doen, het is echt behelpen!

Er zijn ook op een of andere manier zaken die raken! Dingen die dusdanig binnenkomen dat alles bij elkaar heel emotionerend werkt. Zal er wel bij horen!

Wel komt er langzaamaan hier en daar meer ruimte en orde en zicht op toch wegwerken. Dingen als de ALV en ook de ledenvergadering van de eigen vereniging vallen, in ieder geval voorlopig, weg. Goed om ook nu er toch voldoende tijd is die ook te nemen voor gewoon ontspanning. Gewoon even in de ligstoel in tuin lekker in het zonnetje of in de verkoelende schaduw wat liggen lezen. En gewoon even de benen strekken en de dijk op en af en de natuur in. Even lekker struinen en geen mens tegenkomen. Je afvragen wat voor sporen dat zijn in die steeds wisselende ondergronden. Opeens wegschietende patrijzen, vogels op afstand, grote groepen watervogels, grote groepen prachtige zwanen, en zo meer. Heerlijk ontspannend. "Hier in deze stilte, hier in dit moment..." zo komt dan een tekst uit een lied van het Leger des Heils naar boven en "zing" ik dat zo in mijn hoofd.

Goed om zo tot rust te kunnen komen.

Maar.....zou fijn zijn als alles gewoon weer snel "normaal" zou zijn!

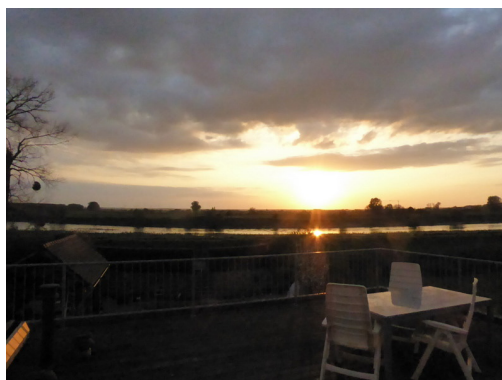
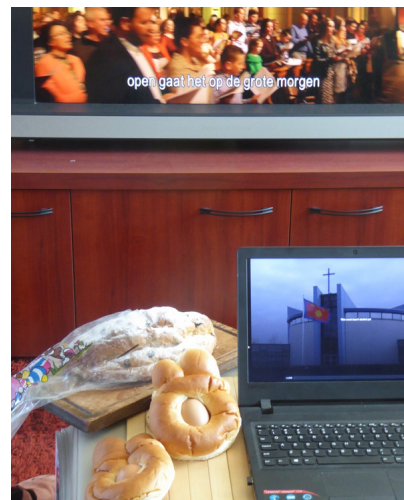
Mijn gedachtecronkel?

Zo zie ik ook al de bestuurders van de verenigingen. Sommigen die extra drukte hebben nu met al die pandemie-perikelen en anderen die alles dat op hen afkomt toch ook moeten beoordelen op de invloed die het kan hebben op de vereniging. Soms heel moeilijk, maar verrassend vaak ook gewoon goed te overzien.

Fijn dat al die bestuurders zich zo belangeloos in zetten voor hun medemens!

Meer samen, samen meer!

(J.J. den Hollander – Voorzitter FKB – Illikhoven, 22 april 2020).

Hoe maak je een uitvaart nu toch zo liefdevol mogelijk?

Geen hand, geen knuffel, op 1,5 meter afstand van elkaar en maximaal dertig personen. Een begrafenis in deze tijden klinkt als een kil afscheid, maar er zijn manieren om het toch zo liefdevol mogelijk te maken. ‘De kist werd naar buiten gedragen en alle kerkklokken van Amsterdam begonnen te luiden.’

beelden: XF&M

Het is midden augustus een paar jaar geleden. Ik zit in park Frankendael tegen een boom met uitzicht op het lievelingsrestaurant van mijn dierbare vriendin die aan de andere kant van de stad, in een kamer in het AMC, een geplande dood heeft. Exact om 14.00 uur zal bij mij, en op meerdere lievelingsplekken in de stad waar andere vrienden zitten, de klok even stilstaan. “Als je ooit een rare vogel ziet die maar niet weg wil, ben ik dat,” had ze een paar dagen daarvoor gefluisterd tijdens de allerlaatste omhelzing in haar ziekenhuisbed. Vlak voor tweeën huppelde een kraai over het gras mijn kant op. Op anderhalve meter afstand bleef hij staan en keek me met zijn kraalogen indringend aan. Vijf minuten later draaide hij zich om en vloog het park uit.

Het zijn scènes uit het leven die bijna te perfect zijn. Alsof een scenarioschrijver de kraai er als diepere laag in heeft geschreven. Misschien dat daarom het verhaal dat de uitvaarbegeleider me laatst vertelde over de condoleancekaart me zo raakte. De begrafenis die groot bedoeld was, vond nu in besloten kring plaats, vanwege de aangescherpte regels van maximaal dertig personen die bij de uitvaart aanwezig mogen zijn. De familie had op de kaart geschreven dat om halftwee op de dag van de begrafenis de lievelingsaria van de overledene zou worden gedraaid. ‘Wil je bij ons zijn, zet dan ook deze muziek op.’ De uithalen van de sopraan die op exact hetzelfde moment door de lucht zouden dwarrelen en als liefdesstofjes in het hele land zouden neerdalen.

Draaiboek lag klaar

In een tijd waarin weinig kan tijdens het afscheid van een dierbare, waaronder de allerlaatste omhelzing of die hand op de schouder, is het de kunst om liefdevol mee te buigen. “Mijn moeder had een draaiboek klaarliggen voor een kerkdienst in de Dominicuskerk,” zegt Maria Kroon. “Ze was een trouwe bezoeker van de kerk sinds haar dertigste en altijd actief als vrijwilliger gebleven. Ze is vorige week op 95-jarige leeftijd overleden en mijn broer en ik hebben samen met de uitvaarbegeleider in twee dagen tijd een compleet nieuw draaiboek in elkaar moeten zetten.”

Een kerk vol werd vervangen door een intieme herdenkingsdienst in de tuinkamer bij de begraafplaats Buitenveldert. Naast de uitvaartbegeleider en de voorganger van de Dominicuskerk Juut Meijer, konden nog 28 familieleden bij de plechtigheid aanwezig zijn. “De kist stond in het midden en wij zaten er in een ruime kring omheen,” vertelt Kroon.

“De afstand voelde raar, normaal kruip je eerder naar elkaar toe. De voorganger sprak, er waren veel speeches, de kleinkinderen hebben viool en piano gespeeld en ik heb twee gedichten voorgedragen uit het oorspronkelijke draaiboek, waar ‘deze ook in de dienst’ door mijn moeder bij was geschreven. Aan het einde hebben we met zijn allen haar lievelingsnummer Wonen overal nergens thuis van Huub Oosterhuis gezongen. Mijn moeder was dementerend, ze wist van tevoren niet dat alles anders zou zijn, maar het was mooi en intiem, precies zoals mijn moeder was. Ik denk dat ze er heel blij mee zou zijn geweest.”

“Het bijzondere van een uitvaart in kleine familiekring is dat het iets puurs krijgt,” zegt Anne Margriet van de Kaa van Rooshert uitvaartbegeleiding. “Afgelopen week hadden we een besloten begrafenis zonder dienst op een natuurbegraafplaats. We wandelden met zes man naar het graf. Geen poespas. Alles met aandacht zonder rekening te hoeven houden met mensen om je heen om tot slot zelf het graf deels dicht te scheppen. Het had iets heel aards en puurs. Maar dat hoeft niet voor iedereen te gelden natuurlijk.”

“De regels veranderen per week en anderhalve meter afstand houden in een situatie als deze is lastig,” zegt Anja Vink van de begraafplaats Buitenveldert. “Echte liefde voor de overledene en de naaste familie kun je naar mijn idee op dit moment vooral tonen door niet naar de uitvaart te komen. Pijnlijk, maar zo loop je geen risico om iemand te besmetten. Wat wel kan, is steun op afstand. Een kaart of brief sturen, bellen, appen of Skypen.”

Wachten op de kist

Voor de uitvaartbegeleiders is het een uitdaging om verbonden te blijven, nu ze minder bij de nabestaanden thuiskomen. “Vorige week kon ik nog een verpleeghuis in om een gesprek te hebben met nabestaanden van een overleden bewoner,” aldus Wilma den Uijl van Zielhuis Uitvaart. “Deze week moest ik voor de deur wachten tot de kist naar buiten kwam. Als het kan, probeer ik in ieder geval een keer een persoonlijke ontmoeting te hebben.”

“Ik had afgelopen week een uitvaart van een oudere man,” zegt Den Uijl. “Zijn partner van in de tachtig heb ik bewust niet thuis opgezocht, omdat hij in de risicogroep valt. Het overleg is allemaal telefonisch gegaan. We waren met zes personen bij het graf en dan is anderhalve meter afstand schrijnend, helemaal omdat de partner van de overledene hilde en niemand hem kon vastpakken.”

“Het wordt steeds zakelijker en strenger en dat maakt het voor ons ingewikkeld,” voegt Vink toe. “De meeste mensen kiezen ervoor om direct door te gaan naar het graf zonder dienst. De Brasserie is dicht en na de teraardebestelling is er geen condoleance mogelijk, omdat we geen koffie en thee kunnen schenken. Alleen een korte dienst in de tuinkamer of kapel kan nog. We zijn een katholieke begraafplaats en maken nu al plannen voor een uitgebreide Allerzielen; lichtjesavond om de overledenen te herdenken. Aparte herdenkingsdiensten voor een overledene op een later moment zijn ook mogelijk.”

Nooit meegemaakt

“Wat is dit toch vreemd,” zo begon Vijay Rambaran van de Hindoestaanse uitvaartonderneming Aakhri Safar afgelopen week zijn welkomstwoord in de aula met tegenover zich 28 mensen in plaats van de vierhonderd die er normaal gesproken zouden zitten. “Ik doe dit werk al 22 jaar, maar heb dit nog nooit meegemaakt. We hebben alles moeten aanpassen. Alleen de naaste familieleden zijn bij de plechtigheid aanwezig, en ikzelf en een geestelijke. De rest kan meekijken via Facetime.”

De plechtigheid verplaatsen naar een later moment, zoals op de katholieke begraafplaats, is geen optie. “Alle Hindoestaanse rituelen moeten op de dag van de crematie of begrafenis plaatsvinden. De offers, zoals het vuuroffer en fruitoffer, vinden plaats tijdens het rouwbezoek – in een kamer naast de aula met maximaal dertig personen en de overledene – en gaan mee de kist in. Daarna volgt de plechtigheid in de aula en het laatste gebed met de geestelijke en de naaste familieleden in de ovenruimte, in het geval van crematie.”

Het laatste gebed in de ovenruimte is nog wel mogelijk, maar met maximaal vier personen en met voldoende afstand tot elkaar. Rambaran: “De nieuwe situatie maakt de uitvaart intiemer met meer

tijd voor elkaar. Normaal gesproken kennen de nabestaanden niet iedereen van de honderden die komen condoleren. Mijn moeder is een paar maanden geleden overleden en toen heb ik regelmatig gedacht: wie is deze man of vrouw. Dat klinkt raar, maar binnen de Hindoestaanse gemeenschap is het gebruikelijk dat mensen uit het hele land naar een uitvaart komen, ook wanneer ze de overledene niet kennen. De link dat de familienaam bekend is of de families elkaar kennen uit de geboortestreek van de voorouders, is voldoende. Het is nu met alleen de naaste familieleden intiemer maar ook vreemd zo zonder lieflijk contact,” zegt Rambaran. “Terwijl we die knuffel juist nu hard nodig hebben.”

Livestream

“Over twee dagen heb ik een uitvaart waarbij familieleden in Suriname meekijken via een livestream,” zegt Den Uijl. “De inzet van begraafplaats en crematorium De Nieuwe Ooster en De Nieuwe Noorder om in no time gratis livestreams aan te bieden, is wat wij als Amsterdamse uitvaartbegeleiders als heel bijzonder hebben ervaren. Er moeten ook andere oplossingen zijn. Ik ben nu buitenplaatsen aan het zoeken waar je tegelijk met de afscheidsdienst, die ergens anders gaande is, met een aantal mensen kunt zitten, met vuurtjes erbij om het warm te houden.”

“De conferencecall zoals dat op kantoren wordt gebruikt, is hier ook mogelijk,” zegt Vink. “Allemaal op afstand meekijken en tegelijk het glas heffen, heeft ook wel wat. Maar afgezien van naaste familieleden die in het buitenland zitten en er niet bij kunnen zijn, vind ik livestreams niet aan te raden. Het tast de intimiteit aan.”

De huidige reisrestricties en gesloten grenzen hebben veel gevolgen voor islamitische begrafenissen in Nederland. Niet alleen omdat familieleden uit het buitenland niet kunnen komen, maar omdat veel islamieten in hun land van oorsprong begraven willen worden. “Repatriëring op een later moment is niet mogelijk, want als iemand eenmaal begraven is, moet die persoon tien jaar graf rust krijgen,” zegt Mohamed Azem Soebrati van de moslimbegravenis-organisatie As-Salaam.

“De laatste jaren was de trend om de overledene in het land van herkomst te begraven al aan het afnemen, omdat de tweede en derde generatie de begravenis liever in Nederland heeft. Nu is deze trend noodgedwongen versneld.”

Dichter bij huis

“Repatriëring kan niet en met name de Turkse en Marokkaanse gemeenschap vindt dit spannend, omdat ze zich tot nu toe minder goed hebben verdiept in mogelijkheden dicht bij huis. Binnen de Surinaamse en Indische gemeenschap is een islamitische begravenis in ons land veel normaler. De mensen die nu in paniek bellen, kunnen wij geruststellen omdat er plekken genoeg zijn, van Groningen tot Limburg en zeker ook in Amsterdam. Die plekken gaan nu door meer Marokkaanse en Turkse Nederlanders ontdekt worden.”

Aangepaste Rituelen

Vanuit islamitisch perspectief wordt de overledene binnen 24 tot 36 uur begraven. De begravenis bestaat uit vier onderdelen; rituele wassing, kleden met lijkwade, dodengebed en teraardebestelling. Azem Soebrati: “Bij al deze stappen zijn nu, zoals de laatste regels voorschrijven, maximaal dertig mensen aanwezig. In het geval van overlijden als gevolg van het coronavirus zijn de nabestaanden helemaal niet aanwezig bij de rituele wassing en blijft de kist dicht. Deze aanpassingen gaan tot nu toe goed, want het besef dat men alleen zichzelf te kort doet of anderen, is groot.”

“Indien de overledene gestorven is aan corona, wordt het contact met de nabestaanden tot een minimum beperkt. Zij zijn namelijk degenen die mogelijk ook het virus bij zich dragen. Omdat wij een zogenoemde cruciale functie hebben, willen wij er alles aan doen om zelf zo lang mogelijk te kunnen blijven werken en dus zijn wij heel voorzichtig,” aldus Anne Margriet van de Kaa. Contact voorafgaand aan de uitvaart is zoveel

mogelijk op afstand en ook de rituelen tijdens de uitvaart die zo vanzelfsprekend zijn, worden aangepast.

Van de Kaa: “Wat al gebeurt, is dat uitvaartdames met handschoenen aan naast de rouwauto lopen en van alle burens een bloem in ontvangst nemen terwijl de auto door de straat rijdt. Maar misschien is dat toch niet wenselijk omdat de 1,5 meter afstand niet gehouden kan worden. En om nou mensen de bloemen op de rouwauto te laten gooien zoals bij de uitvaart van Prinses Diana, dat gaat misschien ook wat ver. Wat ook kan, is de rouwauto met privé—volgauto’s door buurten laten rijden waar de overledene lang gewoond heeft. Zodat ook daar uitgezwaaid kan worden. Op die manier brengen we de uitvaart

als het ware naar de mensen toe, zoals er nu zoveel thuisbezorgd wordt.”

Soms schrijft het scenario zichzelf, zoals bij de kraai in park Frankendael.

Wilma den Uijl: “Een paar weken geleden was er iemand aan het Amstelveld overleden. Terwijl de man in een bijzondere handgemaakte kist naar buiten werd gedragen, begonnen alle kerkklokken van Amsterdam te luiden. Het was per toeval precies zeven uur en alle kerkklokken in heel Nederland luidden om hoop en troost te bieden in deze bizarre tijd. Alle burens kwamen naar buiten of gingen voor de ramen staan. Mooier had de uitgeleide niet kunnen zijn.”

Naast nieuwe rituelen en vormen van afscheid ontstaan ook spontane initiatieven, zoals filmmakers die vrijwillig aanbieden uitvaarten te filmen voor de ouderen die niet bij de uitvaart aanwezig kunnen zijn. Van de Kaa: “Er zullen in de nabije toekomst zeker nog een heleboel nieuwe rituelen en vormen van afscheid nemen en respect betonen bijkomen. Wellicht voor later, als dit allemaal tot rust is gekomen, een rijke bron om uit te kunnen putten, ook voor de uitvaarten in de toekomst.”

Ik bel mijn oma van 95, die in een verzorgingshuis zit, nu dagelijks na haar middagsoap Sturm der Liebe om te praten over wat ze gaat eten die avond en hoe het weer die dag was. En mijn ouders van 73 proberen elke dag de grenzen van hun thuisisolatie op te rekken: “Je vader is alleen even naar de winkel gegaan.”

Alles is nog redelijk overzichtelijk totdat de werkelijkheid het schrijven van dit stuk inhaalt en een familielid van de koude kant, die warm aanvoelt, belt met de vraag of ik een fijne uitvaartbegeleider weet. Zo sta ik aan de zijlijn te beschouwen, zo zit ik er middenin.

Mijn schoonfamilie moet afscheid nemen van een dierbare en ik kan slechts op afstand communiceren. We gaan meebuigen, ombuigen en nieuwe manieren verzinnen om dichtbij te zijn. Liefdesstofjes zullen neer dalen op een nader te bepalen tijdstip.

De regels: geen handen of knuffels

Bij uitvaarten mogen nu maximaal 30 personen aanwezig zijn. Daarbij geldt de regel dat alle hygiënemaatregelen ter bestrijding van het coronavirus in acht worden genomen en mensen 1,5 meter afstand tot elkaar moeten houden. Ook mogen er, hoe moeilijk ook, geen handen geschud of knuffels worden gegeven, en omdat alle horeca gesloten is, kan geen koffie of thee worden geschonken. Mensen die niezen, hoesten en of koorts hebben, dienen thuis te blijven. De overledene kan wel nog steeds thuis worden opgebaard. GGD en RIVM zien voornamelijk geen redenen om dat niet te doen.

Bron: Parool, J. Vreugdenhi, 04-04-2020, Sjaak.

Crematorium Duin- en Bollenstreek biedt nabestaanden extra samenkomst

Eigen foto's, Sjaak den Hollander.

LISSE

Nabestaanden krijgen bij begrafenissen en crematies door het coronavirus met veel beperkingen te maken. Slechts dertig bezoekers zijn toegestaan bij het afscheid en elkaar met een arm om de schouder even troosten, is niet mogelijk. Crematorium Duin- en Bollenstreek in Lisse beschouwt dat als een gemis en biedt familieleden daarom de mogelijkheid om na de coronacrisis nogmaals samen te komen.

„Op een moment dat het voor u en voor ons weer mogelijk is om samen te zijn, krijgt u van ons twee uur de tijd om uw dierbare te herdenken”, staat in een brief van het crematorium aan families die met de beperkingen te maken hebben gehad.

Via een beeldverbinding kan nu elders worden meegekeken, maar dat heeft zijn beperkingen. „Hoewel onze livestream-service aan genodigden de mogelijkheid heeft geboden om in ieder geval live mee te kijken tijdens de dienst, is onze ervaring dat de nabestaanden vooral het samen afscheid nemen en het condoleren na afloop van de dienst missen. Samen met alle vrienden, familie en kennissen herinneringen uitwisselen aan de dierbare overledene, elkaar kunnen vasthouden of een ferme hand geven; het ontbreken daarvan is in deze coronatijden een groot gemis”, aldus het team van het crematorium in het schrijven.

Hoewel het afscheid niet 'opnieuw' kan, wil het crematorium toch een alternatief bieden. Iedere familie die met corona-beperkingen te maken heeft gehad, mag daarom later gedurende twee uur kosteloos in Lisse een herdenkingsbijeenkomst houden met alle betrokkenen die niet bij het afscheid konden zijn. Dat kan in de vorm van een herdenkingsdienst of een informeel samenzijn of een combinatie daarvan.

Bron: Leidsch Dagblad, 09-04-2020, Sjaak.

Coronavirus zorgt voor veel aanpassingen binnen uitvaartbranche: 'Afscheid nemen in deze tijd is heel intiem'

Hoogeveen – De uitbraak van het coronavirus, zorgt ook voor veel aanpassingen in de uitvaartbranche. Er mogen maximaal 30 mensen aanwezig zijn bij een begrafenis of crematie, familie die niet bij je in huis woont kun je moeilijk troosten en een afscheidsdienst of afscheidsplechtigheid is niet mogelijk in de vorm die we gewend zijn.

René van der Wenden van Van der Wenden Uitvaartzorg overlegt met de familie en treft voorbereidingen voor de begrafenis dan ook veelal via Skype of telefonisch.

„Vorige week had ik een begrafenis, moeder en oma was overleden. Door het overleg niet lijfelijk te doen, ontmoette ik de familie pas op de ochtend zelf”, vertelt Van der Wenden. „Tijdens deze begrafenis, merkte ik dat iedereen zich heel goed aan de regels houdt. Gezinnen gingen keurig op afstand van elkaar staan. Dat is natuurlijk vreemd, maar de familie vond het ook weer bijzonder, omdat het afscheid zo intiem was. Er stonden geen honderden mensen om je heen, ze waren echt zelf hun moeder en oma aan het begraven.”

Vanaf half maart gelden de richtlijnen van het RIVM en daar houdt Van der Wenden zich keurig aan. „Het coronavirus heeft gelukkig nog weinig slachtoffers gemaakt in de gemeente Hoogeveen. Sowieso zijn er weinig sterfgevallen van corona in Drenthe. Enkelen in een verpleeghuis in Meppel. We hebben het daarom ook niet drukker dan anders.”

Wat volgens Van der Wenden wel anders is, is het afscheid nemen voor vrienden en bekenden van de overledene. „Er wordt nu vaak geen afscheidsdienst gehouden, die wordt naar later verplaatst. Ik merk dat veel families dat doen. De familie waar ik het net over had, houdt deze herinneringsbijeenkomst bijvoorbeeld op de verjaardag van hun moeder en oma. Men is creatief daarin.” Ook is soms de tijd tussen het overlijden en begraven of cremeren sneller omdat er toch geen afscheidsdienst wordt gehouden.

Het mooiste vak

Van der Wenden is samen met zijn vrouw Magda al 8 jaar werkzaam in de uitvaartbranche. „We hebben het mooiste vak dat er is en halen hier veel voldoening uit. Je kunt mensen rust geven op het moment dat ze het het meest nodig hebben. Wij zeggen daarom ook: 'neem de tijd voor een afscheid'. Er moet zoveel geregeld worden en we willen zoveel mogelijk uit handen nemen. Vooral als mensen voor de eerste keer een uitvaart moeten organiseren, merken we dat ze het heel fijn vinden om gesteund en geholpen te worden.”

Bron: Hoogeveensche Courant, 16-04-2020, Sjaak.

Een drive-through condoleance: 'Toch een waardig afscheid'

Door de coronacrisis mogen er nog maar maximaal dertig mensen aanwezig zijn bij een uitvaart. Uitvaartverzorgers doen er daarom alles aan om ondanks alles voor een mooi afscheid te zorgen. Zoals een drive-through condoleance, waar nabestaanden vanuit de auto hun laatste eer kunnen bewijzen.

Bij Dunweg Uitvaartzorg bieden ze de drive-through sinds vrijdag aan. "Een van mijn collega's kende het fenomeen uit de Verenigde Staten. Daar is een drive-through heel gebruikelijk", zegt eigenaar Alexander van der Pijl tegen Editie NL.

Nabestaanden die meer familie, vrienden en kennissen een gelegenheid willen bieden om afscheid te nemen, kunnen van de drive-through gebruiken. De familie kan mensen uitnodigen om op een bepaald tijdstip langs het uitvaartcentrum te rijden.

Livestrans en erehagen

Volgens Heidi van Haastert, directeur van de Branchevereniging Gecertificeerde Nederlandse Uitvaartondernemingen (BGNU), wordt er op dit moment van alles bedacht.

“Laatst was er een uitvaart van een vrouw wiens dochter niet bij de uitvaart kon zijn, omdat ze besmet was met het coronavirus. Daarom werd besloten dat alleen kleinkinderen bij de uitvaart aanwezig mochten zijn.”

Bij Dunweg introduceerden ze eerder al het online condoleren. “Daar wordt al veel gebruik van gemaakt”, zegt Van der Pijl. “En mensen komen met eigen ideeën, zoals een livestream of een erehaag langs de route.”

Coffee-to-go

Als gevolg van de maatregelen tegen het coronavirus is er sowieso veel veranderd in de uitvaartwereld. “Vaak als iemand overlijdt, willen mensen geld nalaten in plaats van bloemen. Dan zetten wij collectebussen neer. Nu doen we dat online.”

“Je bent met elkaar aan het bedenken hoe je toch een mooie uitvaart kan geven, want je loopt tegen beperkingen aan.” Een collega van Van der Pijl kwam zelfs met het idee om coffee-to-go mee te geven.

Bron: RTL nieuws, 08-04-2020, Sjaak.

GEEN FKB-vereniging.

Begrafenisvereniging Gramsbergen stopt

Begrafenisvereniging De Laatste Eer Gramsbergen houdt op te bestaan. De leden hebben op 8 april 2019 unaniem ingestemd om de ledenportefeuille over te dragen naar Lifetri Uitvaartverzekeringen en zijn akkoord gegaan met verkoop van het mortuarium.

Het mortuarium is inmiddels overgedragen aan de gemeente Hardenberg. Reden van dit besluit is het missen van inkomsten op het eigen vermogen door de lage rentestand, oplopende kosten voor onderhoud en te verwachten noodzakelijke vervangingsinvesteringen van het mortuarium. Zelfstandig verder gaan was alleen mogelijk bij periodieke verhoging (en) van de contributie en/of de uitkering bij overlijden te verlagen.

Met Lifetri wordt de leden zelfs een hogere uitkering gegarandeerd bij een contributie die niet zal worden verhoogd. Voor leden vanaf 18 tot 40 jaar wordt er zelfs een verhoogde uitkering voorgesteld. Alle leden zijn aangeschreven om de overgang naar Lifetri te regelen. Leden die willen overgaan hebben wel de verplichting dit kenbaar te maken bij het secretariaat van de vereniging. Leden die dit nog niet gedaan hebben kunnen dit alsnog doen voor 10 april. Leden die om welk reden het lidmaatschap willen beëindigen moet dit ook kenbaar maken bij Secretariaat Begrafenisvereniging De laatste Eer Gramsbergen, De Schakel 2, 7783 EN Gramsbergen of mail: info@delaatsteergramsbergen.nl

Informatiebijeenkomst

Op 22 april 2020 stond er een informatiebijeenkomst bij zaal Bolte gepland. Deze kan in verband met de bekende overheidsmaatregel nu niet doorgaan.

Het bestuur zal deze bijeenkomst later dit jaar organiseren waarbij een oproep wordt gedaan middels advertentie in De Toren.

Bron: De Toren, 31-03-2020, Sjaak

Heerlen onderzoekt mogelijkheid om met ‘eeuwige rust’ te worden begraven

In Roermond is een islamitische begraafplaats.

De gemeente Heerlen onderzoekt de mogelijkheid om in de gemeente met ‘eeuwige rust’ begraven te kunnen worden.

Dat antwoordt het stadsbestuur op raadsvragen van Amine Oulad Lmaroudia (D66). Die stelde vragen over ‘eeuwige rust’, de wens die met name bij islamieten leeft om na overlijden met een grafurst voor onbepaalde tijd begraven te worden.

Verlengen grafrechten

Die mogelijkheid is er in Heerlen nog niet, al is er wel een begraafplaats met een islamitisch gedeelte. ‘De begraafplaats aan de Randweg in Hoensbroek heeft een apart deel voor het begraven volgens islamitisch gebruik. Een eeuwige rust is op dit moment alleen mogelijk door het continu verlengen van de grafrechten’, schrijft wethouder Charles Claessens (Beheer en Onderhoud, CDA).

Hij zegt wel toe de mogelijkheid daartoe te onderzoeken. ‘Wij zijn bereid om dit te onderzoeken. Gezien de complexe materie is het niet reëel dat dit op korte termijn wordt gerealiseerd. We zullen hierover in over-

leg treden met de islamitische gemeenschap van Heerlen.'

Eeuwig

Eeuwige grafrust is moeilijker te realiseren dan de manier waarop graven in Nederland doorgaans beheerd worden. Daarbij worden graven geruimd zodra er geen nabestaande meer is die de grafrechten verlengt en het graf onderhoudt. Bij eeuwige rust gebeurt dat niet en dat maakt deze vorm van begraven duurder. Bij andere islamitische begraafplaatsen in het land kan de eeuwige rust worden gegarandeerd doordat de grond door een moskee of islamitische stichting is aangekocht.

Risicogroep

Bij het stellen van de vragen speelde voor Oulad Lmaroudia ook de angst voor het coronavirus mee. Oudere islamieten in Heerlen zitten in de risicogroep. „Deze crisis maakt het onmogelijk om in het land van herkomst begraven te worden. Hierdoor is bij deze groep een bijzondere urgentie ontstaan om op Heerlens grond begraven te kunnen worden, naar islamitisch gebruik, met een grafrust voor onbepaalde tijd.”

Bron: De Limburger, 06-04-2020, Sjaak.

René is begrafenisondernemer en verzorgt alleen begrafenissen

Begrafenisverzorger René Koehoorn. Foto: Omroep Gelderland

BARNEVELD - Begrafenisverzorger René Koehoorn, actief in de regio Barneveld en Ede, regelt alleen begrafenissen.

Dat doet hij uit een persoonlijke geloofsovertuiging. 'Als ik vanuit de Bijbelse principes kijk: Jezus is gestorven en begraven. Die cultuur hebben we in Nederland, dus die hou ik hoog', vertelt Koehoorn in het programma In Mijn Hart. 'Maar ook binnen de kerk wordt gecremeerd. Dat is een persoonlijke keuze en dat respecteer ik ook.'

Volgens Koehoorn zorgt het geloof voor veel steun bij nabestaanden. 'Het geeft rust, het verdriet staat er los van. Je gaat toch iemand missen.' Koehoorn neemt dan ook de tijd om te bidden met de nabestaanden. 'Soms moet ik zeggen: ik weet het ook niet. Dan stel ik voor samen te bidden.'

Koehoorn haalt voldoening uit zijn werk, maar vindt het soms ook zwaar. Vooral het regelen van een begrafenis voor jonge personen. 'Ik heb wel eens voor een deur gestaan en dacht: ik ga dat belletje niet aandrukken, ik ga terug. Maar uiteindelijk moet je toch.'

Bron: Omroep Gelderland, "In mijn hart", 14-04-2020, Sjaak

Uitvaarten door Corona veel afstandelijker

Eigen foto, Sjaak den Hollander.

BALK Het laatste afscheid van een dierbare is in Coronatijd veel afstandelijker. En dat is zowel voor de nabestaanden als de mensen die bij een uitvaartvereniging werken best moeilijk. Dat zeggen bodes Pieter Deinum, Tiete Groenhof en Cor Schotanus van Uitvaartvereniging De Laatste Eer in Balk.

Normaliter proberen uitvaartverenigingen zo veel mogelijk aan de laatste wensen van een overledene te voldoen. In Coronatijd proberen ze dat nog steeds, maar is het een heel stuk moeilijker en soms zelfs onmogelijk. Deinum en zijn collega's proberen overigens wel allerlei zaken aan te dragen die het afscheid toch nog zo persoonlijk kan maken. Live streamen bijvoorbeeld zodat mensen online de uitvaart mee kunnen maken. Of het opnemen van de begrafenis of de crematieplechtigheid, zodat mensen dat later kunnen bekijken. 'Maar we geven

mensen nu bijvoorbeeld ook mee dat ze de kist kunnen voorzien van laatste woorden. Of van tekeningen. Om toch een afscheidsritueel te hebben, maar dan op een andere manier. Zodat ze het toch nog zo persoonlijk mogelijk kunnen maken.'

Het mooie is er wel af

'Het mooie van het werk, dat allerlaatste afscheid zo persoonlijk mogen laten verlopen is er echter wel af, vindt de bode. 'Het blijft wel dankbaar werk om mensen te helpen in deze fase. Maar het mooie, ja dat is er nu echt wel af.'

Voor de bodes kwamen de maatregelen van de RIVM overigens niet onverwacht. 'Wij hadden het er al over gehad hoe dat zou moeten met die 1,5 meter afstand. Dat dit moeilijk zou worden op een begrafenis, daar waren wij al van overtuigd. 'Toen de regels niet snel daarna daadwerkelijk werden uitgevaardigd kwam uit wat de bodes al hadden gedacht: 'Niet alleen de afstand, maar ook het handgeven en een omhelzing mochten niet meer. Daar ware we eigenlijk al wel van uitgegaan.'

Condoleren gebeurt al niet meer

Dat er ook nog maar heel weinig mensen bij een uitvaart mogen zijn (maximaal 30) maakt een uitvaart volgens Deinum veel afstandelijker. 'Condoleren gebeurt dan ook bijna niet meer. Mensen mogen elkaar toch geen hand meer geven en moeten afstand houden. Ook het even met elkaar praten daarbij kan nu niet meer. En omdat het in een heel besloten gezelschap gebeurt, gebeurt het condoleren eigenlijk alleen nog

maar schriftelijk. Of via een site. En die zo broodnodige knuffel blijft ook achterwege. Dat alles wordt wel gemist, maar mensen accepteren het.' De vertegenwoordigers van de uitvaartvereniging proberen mensen nog wel ideeën te geven over hoe het zo persoonlijk mogelijk kan. 'Want het is voor iedereen een nieuwe situatie.' Zelf vond Deinum één uitvaart onder de nieuwe regel wel heel persoonlijk. 'Mensen die er bij waren, gingen staan en zeiden als ze dat wilden iets persoonlijks. En schreven wat op de kist. Niet vooraf georganiseerd, maar heel losjes. En dat ging heel harmonieus.'

Mensen mogen zelf overigens nog wel hun overledene afleggen. 'Maar dat is dan ook weer moeilijker, omdat dat daar maar hooguit 2 personen bij aanwezig mogen zijn. Als daar dan ook nog iemand van ons bij is, blijft er dus nog maar 1 over uit de eigen kring.'

Veel meer overleg

Om dat alles in goede banen te leiden vergt volgens Deinum veel meer overleg. En bij dat overleg om alles te regelen, mogen nog maar 3 mensen aanwezig zijn. 'Daarnaast is een heel andere aanpak vereist.' Zo is het het de taak van de vereniging om mensen te wijzen op de regels. 'Bij het allerlaatste afscheid in het crematorium bijvoorbeeld (dus niet tijdens de plechtigheid zelf waar 30 mensen bij aanwezig mogen zijn, maar bij het geleiden van de kist naar de laatste bestemming) mogen ook nog maar 3 familieleden aanwezig zijn. Dat is heel weinig en moeilijk.' Hetzelfde geldt voor het kerkhof, waar een groep van maximaal 30 mensen heel ver uit elkaar moet staan. 'Dat is niet bepaald close. En daarmee krijg je natuurlijk nooit dat gevoel dat je het met elkaar doet en het verdriet ook met elkaar deelt.' Wel troost hij zich met de gedachte dat er ook landen zijn waar mensen als het ware aan de lopende band worden begraven. Even een woord van de pastoor en dan na 7 minuten weer de volgende. Dat is natuurlijk nog veel erger.'

Voor mensen die overlijden aan Corona gelden nog weer andere regels weet Deinum. 'Zij worden afgelegd door een speciaal team dat voorzien is van alle beschermingsmiddelen die nodig zijn. Vervolgens wordt de kist gesloten en mag hij daarna eigenlijk niet meer open. Dat betekent dus voor mensen die er niet bij zijn, dat ze de overledene niet meer zien.' Overlijdt iemand aan Corona in een verzorgingshuis dan is de regel dat het lichaam direct naar de aula moet. En iemand die thuis aan Corona is overleden, mag daar in principe wel opgebaard worden. 'Maar of dat echt heel verstandig is, weet ik niet.'

Hoe het zo meteen verder gaat als de Coronamaatregelen wat versoepeld worden, weet natuurlijk niemand. 'Maar persoonlijk condoleren en een hand geven. Ik denk dat dit er voorlopig nog niet in zit.' In plaats daarvan zal dan een hand op het hart of een buiging komen denk ik.' Ook grote begrafenissen met veel mensen ziet hij voorlopig nog niet gebeuren. Zeker niet met die 1,5 meter regeling. En al met al is dat toch eigenlijk wel diep treurig. We snappen het allemaal wel, maar het is moeilijk voor zo'n laatste afscheid. Deinum heeft ook nog een tip. 'Mensen zeggen nu vaak dat ze in een later stadium nog een afscheidsritueel gaan houden. Dat kan natuurlijk. Maar het is dan misschien al maanden na het overlijden van een dierbare. Misschien is het een idee om voor iedereen die een dierbare is verloren een dienst te houden in kerken binnen de gemeente. Een grote herdenkingsdienst zeg maar. En voor de hele gemeenschap en dus niet alleen voor mensen die naar de kerk gaan. Zodat er achteraf nog een troostend woord is voor iedereen. En mensen dat samen kunnen beleven.'

Bron: Balkster Courant, 17-04-2020, Sjaak

Het ruimen van een graf: wat gebeurt er met de stoffelijke resten?

Per begraafplaats kunnen de regels verschillen (Rechten: Pixabay)

Iedereen krijgt er op een dag mee te maken, en voor veel mensen is het onderwerp nu, in de tijd van de coronacrisis, actueler dan ooit: De dood.

Bij **Zoek het uit!** kwam een vraag binnen over begraafplaatsen, en meer specifiek, wat er met een graf gebeurt als de grafrechten na jaren verlopen zijn.

Wie mag beslissen?

In het algemeen kun je zeggen dat bij een particulier graf, dus een graf op naam, één rechthebbende bepaalt wat er met een graf gebeurt, wie er in mag liggen en voor hoe lang de grafrechten zijn afgekocht. Deze persoon heeft dus ook het laatste woord over bijvoorbeeld de grafsteen.

Grafrechten zijn de rechten op een graf, die zijn afgekocht met een wettelijke minimumtermijn van tien jaar. Dat is de wettelijke grafrust. Bij veel begraafplaatsen kan er ook gekozen worden voor vijftien of twintig jaar.

Wim van Midwoud is woordvoerder en consulent bij de Landelijke Organisatie van Begraafplaatsen (LOB).

“Als de rechthebbende er voor kiest om niet langer de grafrechten te willen hebben, dan wordt het graf geruimd.”

Bovengronds ruimen

“Een graf ruimen wordt gedaan op twee manieren: bovengronds en ondergronds legt Van Midwoud uit. “Als de grafrechten verlopen of zijn afgestaan, dan wordt er meestal meteen bovengronds geruimd. Dat houdt in dat de grafsteen en eventuele grafzerk weg worden gehaald, er komt een laagje verse aarde overheen en dat wordt ingezaaid met gras. Met de begraven stoffelijke resten gebeurt dan dus niets.”

Pas als de grafrechten van het graf opnieuw zijn uitgegeven, dan wordt er ondergronds geruimd. Dat gebeurt meestal de dag of avond voor de begrafenis van de nieuwe overledene. “De nabestaanden van degene die al in het graf lag, hebben er dan niets meer over te zeggen. Er is immers afstand gedaan van de grafrechten. Er komt bij ondergronds ruimen ook geen ritueel kijken, meestal zijn het gewoon de medewerkers van de begraafplaats die dat werk doen.”

Verzamelgraf

Bij ondergronds ruimen kunnen er, afhankelijk van de begraafplaats, verschillende dingen gebeuren. “De kist is meestal al compleet vergaan als het tot ondergronds ruimen komt. Wat men dan vaak nog aantreft, zijn enkel delen van het skelet. Botresten.” Deze stoffelijke resten kunnen vervolgens in een verzamelgraf worden begraven elders op de begraafplaats. In dit graf worden de stoffelijke resten van verschillende overledenen verzameld.

“Wat ook wel gebeurt, vaak als er geen ruimte is op de begraafplaats voor een verzamelgraf, is dat de skeletdelen een stukje dieper in hetzelfde graf worden begraven. Daar komt dan een laagje aarde over, en daarboven komt dan de nieuwe grafkist.”

Verschil per begraafplaats

Wat de regels rondom de grafrechten en het grafruimen zijn, kan verschillen per begraafplaats. Het is dus verstandig om bij het kopen van een graf hier goed op te letten. Overigens kan het zo zijn dat bepaalde particuliere begraafplaatsen andere regels hanteren. Zo heb je natuurbegraafplaatsen waar je eeuwige grafrust koopt. Dat betekent dus dat een graf daar niet geruimd zal worden.

Bron: RTV Drenthe, door Greetje Schouten, 25-03-2020, Sjaak.

Corona of niet, het onkruid woekert voort en dus moeten ze aan de slag bij de Christoforus in Schagen. Maar dan wel op schoffelsteel-afstand

Ondanks de coronacrisis gaat het onderhoudswerk op de begraafplaats van de Christoforuskerk gewoon door, zoals hier met (vlnr) de vrijwilligers Karin Beemster, Dick van der Vlugt en Minze van der Zee.

SCHAGEN

Corona of geen corona, waar het kan gaat de, uit tien vrijwilligers bestaande, onderhoudsploeg van de rk Christoforusparochie in Schagen onverdroten voort met de werkzaamheden in en om de kerk en pastorie aan de Molenstraat.

Zo gingen maandag de noeste werkers onder leiding van coördinator Minse van der Zee aan de slag op de begraafplaats van het bijbehorende kerkhof van de Christoforusparochie. Natuurlijk gebeurde dit met inachtneming van alle strikte coronarichtlijnen. Op schoffelsteel-afstand van elkaar dus.

Opknappen

Verderop zijn de andere zeven Christoforus-vrijwilligers bezig met het opknappen van de tuin rond de begraafplaats, onder meer door het snoeien van struiken en het verwijderen van onkruid.

Bron: Noordhollands Dagblad, 07-04-2020, Sjaak.

Beeldhouwer Ruurd Hallema wil dat de glazen plaquette die ruim twee jaar geleden bij zijn monument voor het 'ongedoopte doodgeboren kindje' per direct verwijderd wordt van de Bornse Begraafplaats.

Kunstenaar dreigt 'spuuglelijke' glasplaat weg te halen van Bornse Begraafplaats

BORNE - *Beeldhouwer Ruurd Hallema wil dat de glazen plaquette die ruim twee jaar geleden werd geplaatst bij zijn monument voor het 'ongedoopte doodgeboren kindje' per direct verwijderd wordt van de Algemene Begraafplaats Borne. Als er aan die eis geen gehoor gegeven wordt, trekt hij zelf ten strijde in zijn Unimog.*

De beeldhouwer schrok zich begin 2018 wezenloos toen hij met zijn vrouw een wandeling maakte over de begraafplaats in Borne. Voor het beeld, dat hij tien jaar geleden creëerde, bleek een glazen plaat te zijn neergezet met daarop een gedicht gewijd aan kinderen die niet gedoopt zijn.

Veel leed

'In het verleden mochten katholieke kinderen die niet gedoopt waren ook niet worden begraven in gewijde grond. Dit heeft in het verleden veel leed veroorzaakt', zo is de uitleg op de website van Uitvaartvereniging

St. Barbara, toentertijd de opdrachtgever van Hallema.

Groot verdriet

Hallema heeft geen probleem met de tekst, maar wel met het glas en de manier waarop dit is neergezet. „Eigenlijk vind ik dat er helemaal geen plaquette nodig is. Het beeld van een man en een vrouw die elkaar steunen in tijden van groot verdriet, spreekt voor zich. De glasplaat doet op alle opzichten afbreuk aan het beeldhouwwerk. De plaat is spuuglelijk. Verder ben ik als beeldhouwer nooit geïnformeerd over de plaatsing.”

Aan aandacht ontsnapt

Toen hij twee jaar geleden werd geconfronteerd met de glasplaat, zocht hij contact met Uitvaartvereniging St. Barbara. „We zouden bij elkaar komen. Ik werd echter ziek en daarna is het aan mijn aandacht ontsnapt.” Toen hij vorige week ging kijken hoe het beeld erbij staat, bleek tot zijn schrik dat de man en de vrouw in innige omhelzing nog altijd uitkijken op de plaquette. „Ik heb opnieuw gebeld, maar voel me niet serieus genomen. Ik heb vervolgens gezegd dat als ie vrijdag niet weg is, ik hem er met mijn Unimog uittrek.”

Er is in mijn ogen maar één oplossing en dat is verwijdering. Als dat niet goedschiks kan, dan maar kwaadschiks.

Ruurd Hallema

Bemiddeling wethouder

Inmiddels is deze deadline, mede door bemiddeling van wethouder Michel Kotteman, verschoven naar volgende week. „Komende maandag komen we bij elkaar op de Bornse Begraafplaats. Maar ik zet wel vraagtekens bij het nut. Er is in mijn ogen maar één oplossing en dat is verwijdering. Als dat niet goedschiks kan, dan maar kwaadschiks.”

Zo hoog opgelopen

Uitvaartvereniging St. Barbara reageert verrast op de woorden van de beeldhouwer. Secretaris Hans Wools: „Ik weet dat erover gesproken wordt, maar had geen idee dat het inmiddels zo hoog is opgelopen.” Wools onderschrijft dat er twee jaar geleden een afspraak gepland stond en dat Hallema daar door omstandigheden niet bij aanwezig kon zijn. „Er is dus ook nooit een beslissing genomen over de verdere stappen en wij hebben er in de tussentijd ook niets meer over gehoord.”

Eén geheel

Dat de beeldhouwer zo'n groot probleem heeft met de glasplaat, kwam twee jaar geleden al als een verrassing. „Wat ons betreft vormen beide één geheel. De kunstenaar heeft de tekst ook uitgesproken bij de plaatsing van het beeld.” De keuze voor een tekst op een glasplaat was volgens Wools puur pragmatisch. „Een liggende plaat wordt sneller vies en dan is de tekst niet meer te lezen.” Wat betreft St. Barbara mag Hallema de Unimog nog even in de garage laten staan. „We zijn uiteraard bereid om te praten over een oplossing.”

Wethouder Michel Kotteman bevestigt dat er op 20 april op locatie overleg gevoerd wordt tussen de kunstenaar, de wethouder en de uitvaartvereniging. Hij hoopt op een oplossing, maar wil verder niet reageren op de zaak.

Bron: Tubantia, 16-04-2020, Sjaak.

Waarom was 'Waarheen, waarvoor' een goed uitvaartlied?

<https://radioamerika.nl/>

ENSCHDEDE - 'Waarheen, waarvoor', de uitvaartklassieker van Mieke Telkamp, staat niet langer in de Top Tien van Monuta. Hoe erg is dat en wat heeft de in Oldenzaal geboren zangeres eigenlijk aan al die begrafenissen verdiend? Robbert Baruch van Buma Stemra weet het antwoord. „Helemaal niets.”

Is het verdwijnen van de uitvaartklassieker uit de Top Tien een historisch moment of niet?

„Ik vind van wel. Het einde van een tijdperk, absoluut. Het bewijs ook dat er een bepaalde generatie in de muziek langzaam aan het verdwijnen is. Ik heb het nog eens nagezocht. Dat lied is uit 1971. De mensen die toen in dertig of veertig waren, kozen het later voor hun begrafenis. Ook hun kinderen kozen het soms nog. Dat dit lied het nog zo lang heeft volgehouden is verbazingwekkend. Meestal gaat die beweging veel sneller. Liedjes komen en gaan, net als mensen. Maar vergis je niet: helemaal dood is ze nog niet. Er zijn veel uitvaartliedjes. In sommige staat ze nog gewoon in de top tien.

Waarom was dit een goed uitvaartlied?

„Dat blijft speculeren, maar ik hou het op het volgende: 'Waarheen, waarvoor' was precies het goede lied voor een tijd waarin het uitvaartwezen ingrijpend veranderde. De invloed van de kerken verdween, maar

tegelijk nog niet helemaal. Bij het verlies van dierbaren worden mensen toch weer een beetje religieus. Dit lied stelt de grote vraag van leven en dood, maar op een open manier. ‘Waarheen leidt de weg die wij moeten gaan?’: dat kan dus alle kanten op. De melodie, Amazing Grace, ondertussen is religieus. Rustig, gedragen. Zo willen we allemaal wel de eeuwigheid in.

De een z’n dood, de ander z’n brood: gold dat ook voor Mieke Telkamp?

„Het antwoord is simpel: nee. Pas sinds 1 januari van dit jaar betalen de crematoria geld voor het gebruik van bepaalde liedjes. Het is tragisch, maar Mieke Telkamp heeft helaas iets te vroeg gepiekt met haar lied. Net op het moment dat ze een paar centen had kunnen krijgen, begint het lied aan een vrije val. Tot dit jaar was het ons uitgangspunt om uitvaarten te beschouwen als familiale bijeenkomsten. Van commercieel gebruik van een lied was geen sprake. Nu crematoria hele grote bedrijven zijn geworden, is dat veranderd. Nog steeds overigens vragen we dan geen geld aan de familie, maar aan de crematoria of uitvaartondernemers zelf.

Ze heeft toch wel iets verdiend?

„Buiten de begrafenissen om wel, maar veel kan dat nooit zijn geweest. Ze was slechts de uitvoerder, niet de componist of de tekstschrijver. Voor alle keren dat het lied in een commerciële setting is gebruikt, kregen die mensen een paar centen. In het geval van Telkamp zelf zou ik eerder van centjes spreken. Als ze in haar leven al rijk is geworden, dan in ieder geval niet van dit lied. Voor al die tienduizenden keren dat ze mensen troost heeft geboden op een moeilijk moment in hun leven, kreeg ze helemaal niets.”

Waarheen leidt de weg, nu het lied ons dreigt te ontvallen?

„Naar nieuwe liederen natuurlijk. Want die zullen er altijd weer komen. Elke generatie heeft zijn eigen liedjes. En het worden er steeds meer, soms wel vier of vijf per uitvaart. Een echte opvolger zie ik nog niet. ‘Trein naar Niemandland’ van Frans Bauer komt nog het dichtst in de buurt. Dat lied stelt, op een heel andere manier natuurlijk, dezelfde vraag met een grote V: waar gaan we naartoe? Mensen proberen door middel van muziek een soort antwoord te vinden op de grote vragen van leven en dood. Dat Mieke Telkamp met haar lied zoveel mensen zo lang een houvast heeft weten te geven, blijft iets heel bijzonders.”

Bron: Tubantia, 23-02-2020, Sjaak.

Uw FKB-samenwerkingspartner

Twenthe is

- meer dan 75 jaar een zelfstandige/solvabele uitvaartverzekeraar
- samenwerkingspartner van meer dan 200 uitvaartverenigingen
- specialist in uitvaartverzekeringen (geen andere verzekeringen)
- een no-nonsense organisatie, korte lijnen/persoonlijk contact

Meer samen, samen meer?

Informeer vrijblijvend bij onze buitendienst-inspectie

Regio Noord en West	Henk Schreiber	06-17498509
Regio Oost en Zuid	Cor ter Braak	06-17498499

Voor overige vragen: info@twenthe.nl of bel 053-4312732

Samenstelling Algemeen Bestuur FKB per 25-05-2019

Voorzitter:

Sjaak den Hollander, Illikhoven 14-A,
6116 AL Illikhoven. Tel.: 046 - 4810205
jjdenhollander@planet.nl

Secretariaat:

mw. G.W. Nijland-Wevers
Tel.: 0546 - 577981
secretaris@f-k-b.nl

Penningmeester:

Koos Clemens, Anke Servaesstraat 13,
2162 KR Lisse Tel.: 0252 - 421284
penningmeester@f-k-b.nl

Webmaster:

Johnny Gunnewijk, Meidoornstraat 8,
9501 VZ Stadskanaal Tel.: 0599 - 612027
Gunnewijk@gmail.com

Bestuurslid:

Martin Slippens, Streekweg 347,
1616 AH Hoogkarspel Tel.: 0228 - 526740
mslippens@hetnet.nl

Frenk Lardinois, Florence Nightingalestraat 155
6441 HW Brunssum Tel.: 045 - 5272717
flardi@telfort.nl

Aspirant Bestuurslid:

Herman Borgelink, Maatkamp 21
7482 KC Haaksbergen Tel.: 06 - 22386717
info@barbarahaaksbergen.nl

FKB

een levende vereniging rondom de dood

MEER SAMEN -SAMEN MEER

Bel gerust voor informatie

**Wij maken u met plezier verder wegwijs in de
FKB en uitvaartland!**

Regio Noord/Oost:

*(Groningen / Friesland / Drente / Overijssel /
Gelderland / Flevoland)*

Wilma Nijland Tel.: 0546 - 577981
Herman Borgelink Tel.: 06 - 22386717

Regio West:

*(Noord-Holland / Zuid-Holland / Utrecht / Zeel-
and)*

Koos Clemens Tel.: 0252 - 421284
Martin Slippens Tel.: 0228 - 526740

Regio Zuid:

(Noord-Brabant / Limburg)

Sjaak den Hollander Tel.: 046 - 4810205
Frenk Lardinois Tel.: 045 - 5272717

